

LENGYELNÉ KISS KATALIN*

Mechwart emlékkiállítás az Öntödei Múzeumban

A 100 éve elhunyt egykori Ganz-vezérigazgató, MECHWART ANDRÁS (1834–1907) emléke előtt a 2007 novemberében megnyitott, átfogó emlékkiállítás rendezésével tisztelgett az Öntödei Múzeum.

MECHWART ANDRÁS a magyar ipar erőteljes fejlődésének idejében, a 19. század második felében élt Magyarországon. Az 1834-ben *Schweinfurtban* született lakatos, majd gépészmérnök, 1859-től dolgozott az Öntödei Múzeum falai között, az egykori *budai Ganz-gyárban*. GANZ ÁBRAHÁM 1867 végén bekövetkezett halála után vette át a gyár vezetését, majd *Ganz és Társa Rt.*-ként működött és fejlesztette tovább. 1899-ig ő volt a vezérigazgató, aki világhírű ipari birodalmat hozott létre. Számos kitüntetés mellett magyar nemességet is kapott. 1907-ben Budapesten hunyt el.

Tevékenysége szorosan kötődik a magyar gépipari fejlesztésekhez, ill. az elektrotechnikában rejlő lehetőségek ipari alkalmazásának megteremtéséhez és a vasút gyors fejlesztéséhez.

Munkásságának első idejében a Ganz központi gyártelepén, a mai Öntödei Múzeum környezetében elterülő törzsgyárban dolgozott a kéregöntésű kerekek és váltócsúcsok, ill. különböző gépészeti alkotások gyártásán. 1872-ben a céget a *ratibori* (ma *Raciborz*, Lengyelország) üzemmel bővítette. Ezután foglalkozott a malomipari hengersizékek, majd a tűzérési lövedékek és vízturbinák gyártásával. A hengersizékek örlőhengerénél bevezette a vasúti kerekeknél bevált kéregöntésű technológiát, s több szabadalommal védett módszerrel állandóan továbbfejlesztette a malmi örlési technológiát. A gyártelepet 1879-ben bővítette, de már 1878-ban létrehozta az elektrotechnikai laboratóriumot, amelyből a *Ganz Villamosági Rt.* fejlődött ki. A budai üzem bővítését követően 1880-ban megvásárolta a Kőbányai úti vagongyárat és jelentős rekonstrukcióval úgy felfejlesztette, hogy néhány év alatt a termelés kilencszeresére nőtt. Hazai és külföldi piacokra különféle rendeltetésű személy- és áruszállító vagonokat gyártottak. (Ezt a gyárat vonták össze 1959-ben a MÁVAG-gal és szervezték meg a *Ganz-MÁVAG*-ot.)

1896-ban munkatársát, GULDEN GYULÁT az USA-beli Buffaloba küldte a Griffin-féle kéregöntésű vasúti kerék gyártásának tanulmányozására, majd ennek licenciáját megvásárolta. Ennek nyomán bővítette a ma a múzeumban látható olvasztóművet, nagyobb átmérőjű kupolókemencéket és kiszolgáló berendezéseket alkalmazva. A kemencék az üzem 1964-es leállításáig üzemeltek.

A Ganz és Társa Rt. élén Mechwart mint konstruktőr is működött. 27 találmányára kapott szabadalmi oltalmat, ezek egy része gépészeti jellegű (pl. forgóeke, oldható tengelykapcsoló stb.) volt.

Kiválasztotta és munkába állította kora fiatal mérnökeinek legjavát: DÉRI MIKSÁT, BLÁTHY OTTÓT, ZIPERNOWSKY KÁROLYT, BÁNKI DONÁTOT és KANDÓ KÁLMÁNT. Munkatársainak fejlesztő munkáját erőteljesen támogatta.

* Országos Műszaki Múzeum Öntödei Múzeuma. – omm.om@freemail.hu

Szociális érzékenységre jellemző volt a munkás-segélyalap létesítése, 445 munkáslakást tartott fenn, nyugdíjalapot hozott létre. A gyárakban étkezők és fürdők szolgálták a munkások jobb közérzetét, betegsegélyezés és orvosi ellátás volt, s a tanoncok számára szakiskola is működött.

MECHWART életére emlékezve a múzeum más műszaki múzeumok és gyűjtemények, így a *Malomipari Múzeum*, az *Elektrotechnikai Múzeum*, a *Ganz Holding Zrt.* gyártörténeti gyűjteménye, az *Országos Műszaki Múzeum* és a *Közlekedési Múzeum* anyagából válogatva reprezentatív kiállítással állított emléket az egykori zseniális konstruktőrnek és ipari menedzsernek. A kiállítás összefoglalta a 19. századi ipari fejlődés fellendülését, a *Ganz ipari birodalomnak* ebben betöltött szerepét, majd ismertette MECHWART életútját, fejlesztő tevékenységét a Ganz-gyár központi gyártelepén. A malomipar forradalmasítója, az elektrotechnikai úttörő munka, a vasúti vagongyártás felvirágoztatója, valamint a gépészeti fejlesztő munka vezetőjeként bemutatta a Mechwarthoz köthető tárgyakat, dokumentumokat.

A MECHWART ANDRÁS vezetésével működő Ganz-gyár óriási lépést tett a korszerű élelmiszeripari gépgyártás fejlesztésében a kéregöntésű, rovátkolt hengerekkel működő hengerszékek számos típusának, így pl. a karikás hengerszéknek a kidolgozásával. Megalapozta és nagyvállalattá fejlesztette a *villamosipari termékeket* (dinamók, transzformátorok stb.) gyártó céget, amely az 1990-es évekig a magyar ipar egyik meghatározó vállalata volt. A *gép- és vagongyártás* felfutásában, turbinák, papíripari gépek fejlesztésében és sorozatgyártásában BÁNKI DONÁTTAL együtt nemzetközi jelentőségű eredményeket ért el.

A Ganz és Társa Rt. sokrétű eredményes tevékenységét a különböző hazai és nemzetközi kiállításokon elnyert oklevelek, kitüntetések bizonyítják. Nagy súlyt fektetett a cég az ún. PR-munkára, az egyes szakmai osztályok már a 19. század végén, a millennium idején, többnyelvű, igen tetszetős katalógusokban ajánlották a termékeket.

A kiállítás tulajdonképpen keresztmetszetet ad a 100 éve elhunyt MECHWART ANDRÁS műszaki, szervezői és menedzseri tevékenységéről, amelynek eredményeként a részvénytársaság a 20. század elejére az ország legjelentősebb nagyvállalatává vált. A forgatókönyvet és a kísérőfüzetet DR. KLUG OTTÓ, SCHUDICH ANNA, MILLISITS MÁTÉ, az Öntödei Múzeum munkatársai szerkesztették, szakmai segítséget GÁBOR JÁNOSTÓL, a Ganz-gyűjtemény vezetőjétől, SEBŐK TIBORTÓL, a Malomipari Múzeum igazgatójától, DR. JESZENSZKY SÁNDORTÓL, az Elektrotechnika Múzeum nyugalmazott igazgatójától, valamint dr. BENCZE GÉZÁTÓL, az OMM főigazgató-helyettesétől és DR. SZUNYOGH GÁBORTÓL, az OMM gépészeti gyűjteményének vezetőjétől kaptunk. A kiállítást LENGYELNÉ KISS KATALIN múzeumigazgató rendezte, a látványterv SZŐKE IMRE munkája. A kivitelezésben a múzeum műszaki csapata vett részt SZÁNTÓ ANDRÁS vezetésével. A kiállítás kísérő *leporollója* a *Magyar Szabadalmi Hivatal* jóvoltából magyar, német és angol nyelven is megjelenhetett, szerkesztője SCHUDICH ANNA volt.

A 2007. november 29-i megnyitó ünnepségen, amely a Mechwart-ligetben lévő szobor megkoszorúzásával kezdődött, DR. LÁNG ZSOLT II. kerületi polgármester méltatta a példaértékű, munkából mérnökké, majd nagyiparossá vált Mechwart életművét és hatását az ország ipari fejlődésére. A szülőháza nevében WALTER HASSMANN úr, német követ, majd a kerület, a MÉTE Malomipari Szakosztálya, a műszaki múzeumok nevében KÓCZIÁNNÉ DR. SZENTPÉTERI ERZSÉBET, a Közlekedési Múzeum főigazgatója és a debreceni *Mechwart András Szakiskola* képviselője helyezte el az emlékezés koszorúit a *Kiss-Zenede* ifjúsági fúvószenekara játéka mellett. Többek között elhangzott a 40 évi szolgálat után 1899-ben nyugdíjba vonuló vezérigazgató tiszteletére WALTER HÜBNER által komponált *Mechwart-Marsch* is.

Az ünnepség a múzeumban folytatódott, ahol LENGYELNÉ KISS KATALIN házigazdai köszöntője után a Mechwart által 1871-ben alapított *Ganz-gyári Dalkör* hagyományait folytató Acélhang kórus adott rövid koncertet GERENDAI ANDRÁS karnagy vezényletével. Megható volt a legnagyobb részt már jó néhány éve nyugdíjba vonult kollégák szereplése. KÓCZIÁNNÉ DR. SZENTPÉTERI ERZSÉBET főigazgató üdvözlő szavai után HASSMANN követ úr méltatta a magyar és a német nép

évszázados kapcsolatát és ennek fényébe állította be MECHWART tevékenységét és iparfejlesztő munkásságát.

A kiállítás megnyitó gondolatait POSTEINERNÉ TOLDI MÁRTA, a Magyar Szabadalmi Hivatal elnökhelyettese mondta el. MECHWART kreativitására, innovatív gondolkodására hívta fel a hallgatóság figyelmét, amit 27 magyar szabadalma is bizonyít. Mechwart előrelátó volt, időben ráértett a villamos iparban rejlő lehetőségekre, és ehhez több fiatal mérnököt hívott meg a villamosági gyárhoz, akik nemzetközi elismertséget szereztek a gyárnak, s a magyar iparnak. Végezetül LENGYELNÉ KISS KATALIN szép kiállítású emléklapot nyújtott át a segítőknek, a támogatóknak és a szervezőknek.

A megnyitó ünnepségen közel 200 résztvevő volt jelen, köztük a Ganz-törzsgyár öntödéjének utolsó műszaki vezetője, GÁL ZOLTÁN okl. kohómérnök, az OMBKE öntészeti szakosztályának egykori titkára. A rokon szakmák képviselői, a Miskolci Egyetem öntő ágazatos hallgatói, szakközépiskolák diákjai, valamint a több mint 30 támogató intézmény, egyesület, cég képviselője jó hangulatban tekintette meg a kiállítást, megkóstolta a dunaújvárosi főiskolai hallgatók csapata által főzött finom krampampulit, s emlékként egy szép Mechwart-korsót is magával vihetett. Az ünneplők a megnyitó után még sokáig együtt maradtak a múzeumban, megtekintették a többi látnivalót is.

Múzeumpedagógiai esemény is kapcsolódott a kiállításához. Hat középiskola hét diákcsapata vetélkedett MECHWART ANDRÁS *életéről* 2008. május 5-én az Öntödei Múzeumban a MOLNÁR ISTVÁN közművelődési munkatárs által kitűnően előkészített versenyen. FARKAS ATTILA, az Arany János Szakközépiskola tanára vezette a *vetélkedőt*, amelynek során már előzetesen megírt méltatások előadását, komolyabb és kevésbé jelentős kérdésekre adott válaszokat és szituációsjátékokban való talpraesettséget értékelt a zsűri. A diákok felkészültek, érdeklődőek voltak. Megérdemelten nyert a zalaegerszegi Ganz-Munkácsy középiskola, második helyezett lett az Arany János Szakiskola csapata, s harmadik a múzeum szomszédságában fekvő Csík Ferenc Gimnázium csapata. A diákok értékes ajándékokkal térhettek haza, s ráadásul a helyezett csapatokat a Ganz Holding Zrt. egy őszi autóbuszos kirándulásra is meghívta. Ennek során a szolnoki repülőgép-múzeumot, a milléri, 19. századi szivattyútelepet és a mezőkövesdi mezőgazdasági gépgyűjteményt látogatták meg.

A *Mechwart András emlékezete* c. kiállítás anyagát az Öntödei Múzeum a földszinti kiállítótérben, a *Ganz-emlékkiállítás* mellett fogja bemutatni, így a látogatók egymás után ismerkedhetnek meg a Ganz-törzsgyári ipari műemlék egykori falai között alkotó két jeles műszaki személyiségünk munkásságával.

Reméljük, még sok rendezvény kapcsán fel tudjuk kelteni az érdeklődést ipartörténetünk e két jelentős nagysága iránt, s erősíthetjük a műszaki tudományok megbecsülését, a mérnöki alkotó munka értékelését a látogatók, mindenekelőtt a fiatalok körében.

1. Mechwart Andrásról (1834–1907) készült litográfia az 1884-es emlékalbumban

2. A Ganz ipari birodalom telephelyei a 19. század végén

3. Az emlékkiállítás megnyitása 2007. nov. 29-én

4. Mechwart-vetélkedő az Öntödei Múzeumban 2008. május 5-én

5. A jutalomúton résztvevő diákok a mezőkövesdi gépmúzeumban